

Список літератури

1. Нижник Н. Р., Ситник Г. 77., Білоус В. Т. Національна безпека України (методологічні аспекти, стан і тенденції розвитку): Навч. посіб. / За зал ред. П. В. Мельника, Н. Р. Нижник. - Ірпінь, 2000. - 304 с.
2. Пирожков С. /. Демографічний фактор у глобальній стратегії розвитку України // Демографія та соціальна політика. - 2004. - № 1-2. - С. 5-20.
3. Сучасна демографічна ситуація в Україні: проблеми, перспективи, шляхи вирішення (науково-аналітична доповідь) / За ред. акад. С. І. Пирожкова. - К: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАН України, 2007. - 72 с.
4. Гнибіденко І. Ф. Демографічні аспекти національної безпеки України // Формування ринкової економіки: 36. наук, праць. Спец. вип. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії і практики. - Т. 2. - Ч. П. - К.: КНЕУ, 2007. - С. 140-152.
5. Смертність населення України у трудоактивному віці (колективна монографія) / Відп. ред. Е. М. Лібанова. - К.: Ін-т демографії та соціальних досліджень НАНУ, 2007. — 211 с.
6. Рингач Н. О. Передчасна смертність як загроза національній безпеці України // Охорона здоров'я в Україні. - 2007. - № 1 (25). - С. 29-34.

Одержано 19.05.10

УДК 338.12

Б.П. Чорний, студ., Т.П. Мірзак, ас.

Кіровоградський національний технічний університет

Економічна ефективність природоохоронних заходів у землекористуванні

В статті розглядаються основні економічні аспекти ефективності природоохоронних заходів у землекористуванні.

земельні ресурси, економічна ефективність, природоохоронні заходи, економічний розвиток

В Україні в цілому і на Кіровоградщині зокрема зосереджена значна частка світових запасів чорноземних ґрунтів. Але широке залучення в сферу економічної діяльності земельних ресурсів, урбанізація та індустріалізація територій, неконтрольований тиск на ґрунтовий покрив спричинили глибокі зміни природних властивостей ґрунтів, трансформацію ґрунтових процесів, втрату ними самовідновлюваної здатності.

Загальний рівень освоєності території України в основному визначається сукупністю споживчих якостей землі, економічними потребами населення і можливістю їх задоволення за рахунок використання земельних ресурсів, а також історичним розвитком системи розселення. Найвищу сільськогосподарську освоєність мають землі Запорізької (89%), Миколаївської (87%), Кіровоградської (86%), Дніпропетровської й Одеської (по 83%) та Херсонської областей.

Провідною галуззю сільського господарства України залишається землеробство. Сільськогосподарська освоєність земельного фонду досягла 70%, чого не дозволяє собі жодна з розвинутих країн світу. До того ж розораність сільськогосподарських угідь сягає 81%, що також є рекордним показником. Для Степу він становить майже 85, Лісостепу – 85,5%. Деякі області практично не мають інших угідь, крім ріллі.

Сільськогосподарська освоєність земель, наприклад у Франції, сягає 41,9%, ФРН – 32,5, США – 26,5%. Розораність сільськогосподарських угідь: у Франції – 48%, Угорщині – 37, Англії – 25, США – 20% [2, 3].

Якісний стан земельного фонду постійно погіршується. Саме тому дослідження економічних механізмів землекористування є актуальним.

Економічний механізм землекористування повинен забезпечити раціональне використання землі, скорочення загальних витрат на виробництво продукції, ощадливе використання землі, найбільшу охорону її від деградації. Крім того, раціональне землекористування сприяє збільшенню бюджету міст при стягненні податків і орендної плати за користування землею, при здійсненні операцій купівлі-продажу об'єктів нерухомості, забезпечує приплив інвестицій у містоутворюючі й містообслуговуючі галузі [1, 2, 4].

Метою даної статті є аналіз економічних чинників землекористування на прикладі Кіровоградської області.

Для досягнення мети були поставлені наступні завдання:

- проаналізувати стан розвитку аграрного сектору економіки в Кіровоградській області;
- з'ясувати основні економічні проблеми у природокористуванні, зокрема у землекористуванні;
- визначити економічні заходи щодо захисту земельних ресурсів від забруднення.

Питаннями економічних аспектів землекористування займались Гайдучкий А.П., Сьомченков О.А., Дем'янчук В.О., Сеперович Н.В. та інші. Аналіз літературних даних показує, що серед актуальних проблем у цій сфері суспільних відносин важливе місце займає екологічно безпечний стан землі, як природного чинника навколишнього середовища, що впливає на життєдіяльність людини. Проведення земельної реформи в Україні різко змінило цільове використання земель, платність за використання, економічні та ринкові показники землі. Але зміна названих показників не повинна визначити зниження якості і родючості ґрунтів.

Кіровоградська область розташована у центральній частині України і має надзвичайно потужний земельно-ресурсний потенціал. Із 2458,8 тис. га території області 2040,7 тис. га (83%) складають сільськогосподарські угіддя, 181,6 тис. га (7,4%) лісові землі, 76,0 тис. га (3,1%) під водою, 87,8 тис. га (3,6%) земель забудовано [3].

За площею та біопродуктивним потенціалом земельного фонду Кіровоградська область є однією з провідних областей України.

Внаслідок екстенсивного землеробства сільськогосподарська освоєність та розораність території області досягла 85,7 та 74,4 відсотка відповідно. Через це в області спостерігається надмірний вплив сільськогосподарського виробництва на стан земельних ресурсів, що викликані надмірною розораністю території, хімізацією та меліорацією земель.

Варто мати на увазі, що забруднення земельних ресурсів, як правило, відбувається або при їхньому сільськогосподарському використанні (внесення в ґрунт пестицидів, агрохімікатів та інших токсичних хімічних або біологічних речовин), або при використанні земель як місця скидання, поховання побутових, промислових і радіоактивних відходів. Земельні ресурси можуть забруднюватися і непрямим шляхом через забруднене атмосферне повітря, водні ресурси. Кожний із цих чинників має свої особливості, що полягають у ступені токсичності для людини, засобі надходження в ґрунт, можливості запобігання негативних наслідків тощо.

На сьогодні за даними Державного управління екології та природних ресурсів у Кіровоградській області на обліку перебувають 219 складів (у тому числі – 28 безхазяйних), на яких зберігається 1210,490 тонни заборонених та непридатних до використання засобів захисту рослин, пестицидів і агрохімікатів (в середньому, на одного мешканця області припадає 1 кілограм отрути) [3].

Крім цих застарілих відходів, які постійно справляють негативний вплив на навколишнє середовище, існує також і небезпека від використання сучасних хімічних препаратів захисту рослин.

Нинішню екологічну ситуацію в Кіровоградській області можна охарактеризувати як кризову, що формувалася протягом тривалого періоду через нехтування об'єктивними законами розвитку і відтворення природно-ресурсного комплексу.

З економічної точки зору сільськогосподарське виробництво є одним з найбільш ризикованих видів господарської діяльності. На його результати впливає багато чинників: природнокліматичні умови, забезпечення сільгоспвиробників необхідними фінансовими та матеріальними ресурсами, коливання цін на сільгосппродукцію та інше. Але аграрний сектор є одним з найбільш важливих секторів економіки України і Кіровоградської області зокрема. Аграрна галузь виробляє 12-15 відсотків валового внутрішнього продукту (ВВП) країни [2].

Тому розвинена система управління агроризиками є важливим фактором сталого розвитку галузі та забезпечення доходів сільгоспвиробників.

Станом на кінець 2008 року в Україні обліковувалось 13265 підприємств, проти яких здійснювалась процедура банкрутства (розпорядження майном, санація, ліквідація), із них 431 (3,44%) підприємство Кіровоградської області. Приймаючи до уваги наведені факти, вирішальним фактором для створення ефективної системи мінімізації ризиків в аграрному секторі є правильний вибір форм та методів державної підтримки.

В результаті проведення земельної реформи селяни одержали у власність та користування сільськогосподарські угіддя. Україна почала позиціонувати себе на світовому аграрному ринку як впливовий виробник та експортер сільськогосподарської продукції. Разом з тим, проведені аграрні реформи не зумовили підвищення ефективності аграрного виробництва, раціонального використання його земельно-ресурсного потенціалу, сільськогосподарської продукції і гарантування продовольчої безпеки країни. Проведення аграрної реформи не сприяло позитивним змінам в соціальному розвитку села. В результаті більшість показників соціального розвитку сільських територій є нижчими за аналогічні до реформування. Як результат, економічна ефективність та фінансові результати сільськогосподарських підприємств України в цілому, і Кіровоградської області зокрема низькі.

Багато еколого-економічних проблем можуть бути вирішені шляхом експертних систем землекористування на базі відповідного банку даних і розробки відповідного методичного інструментарію. До складу такої системи повинні ввійти результати кадастрової оцінки, екологічного моніторингу й екологічної експертизи. Це забезпечить адекватну оцінку землі – території населених пунктів, а також дозволить вибудувати правильний економіко-екологічний механізм землекористування.

Економіко-екологічний механізм землекористування є частиною економічного механізму природокористування, і він повинен бути погоджений з іншими економічними механізмами й природними процесами, що відбуваються в єдиній системі. Цей механізм землекористування функціонує на ринковій основі із включенням у себе певних заборонних процедур. Держава на основі сформованої ситуації й прогнозної інформації встановлює цілі землекористування, визначає пріоритети розвитку земельних відносин, розробляє норми взаємин між землекористувачами.

При розробці стратегії економічного розвитку Кіровоградської області можуть бути висунуті різні критерії екологічної політики, у тому числі в галузі землекористування, які будуть визначати функціональні завдання еколого-економічного механізму. Орієнтуватися можна на економічний оптимум забруднення, коли вигоди від виробництва будуть значно вище витрат на природоохоронні заходи, а можна орієнтуватися й на мінімізацію забруднення, що дозволяють досягати сучасні технології, або розвивати безвідхідне виробництво [4, 6].

Що стосується землекористування в умовах міст, то ринкова вартість міської земельної ділянки задається рентною складовою і залежить від місця розташування ділянки, екологічної ситуації, престижності району, транспортної доступності, інфраструктурної забезпеченості, процесу містобудівного розвитку, розміру вкладеного капіталу й ін.

Підприємства, організації, установи й фізичні особи, які здійснюють свою діяльність на території міста, можуть бути зацікавлені в придбанні додаткових територій, а також у отриманні доходу від земель, що їм належать можуть виступати проти розміщення нових виробничих і житлових об'єктів з різних причин, у тому числі з екологічних міркувань.

Таким чином, сполучення взаємодоповнюючих інструментів в економіко-екологічному регулюванні міського землекористування здатне перетворити вигляд міського середовища і поліпшити якість життя населення.

Раціональне використання земельних ресурсів неможливо без функціонування регульованого земельного ринку. Земельний ринок – це частина системи земельних відносин, регуляторами якої є: право власності (володіння, користування й розпорядження); можливість передачі цього права (оренда, продаж, застава й т.д.); конкуренція (вільний вибір учасника угоди); грошова оцінка й податки на землю. Економічний механізм землекористування містить у собі зазначені регулятори, які звичайно закріплені законодавчими нормами.

Отже, основними причинами низької віддачі земельного потенціалу в Україні, і в Кіровоградській області зокрема, є безгосподарне ставлення до землі, тривала відсутність реального власника, помилкова стратегія максимального залучення земель до обробітку, недосконалі техніка і технологія обробітку землі та виробництва сільськогосподарської продукції та невиконання природоохоронних, комплексно-меліоративних, протиерозійних заходів. Тому, для покращення ситуації, що склалася, потрібно створити експертну систему землекористування на базі відповідного банку даних, що забезпечить адекватну оцінку землі, а також дозволить вибудувати правильний економічний механізм землекористування. Крім того, економічний механізм землекористування повинен забезпечити раціональне використання землі, скорочення загальних витрат на виробництво продукції, ощадливе використання землі.

Список літератури

1. Гайдуцький А.П. Інвестиційна привабливість аграрного сектора економіки України на міжнародному ринку капіталу // Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2005. – Київ: - 22 с.
2. Сьомченков О.А. Організація короткострокового банківського кредитування сільськогосподарських товаровиробників//Автореф. дис. канд. екон.наук. - 2000. – Київ: - 20 с.
3. Екологічний паспорт Кіровоградської області. – 2008. – Кіровоград.: - 100 с.
4. Дем'янчук В., Сеперович Н. Механізми оподаткування в галузі сільського господарства України./Проект „Аграрна політика для людського розвитку”. – К.: - 2006. – 36 с.
5. Постанова КМ України від 19.09.07 № 1158 „Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року”.
6. Статівка А. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні сільськогосподарській торговельні організації: проблемні питання. //Право України 2003, № 4. С. 45-48.

Одержано 18.05.10